



مجموعه مقالات سومین کنگره

تاریخ معماری و شهرسازی ایران

۲۵ - ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵

ارک-جم-کرمان

(جلد دوم)



سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

(پژوهشگاه)

۱۳۸۴

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (سومین : ۱۳۸۵ : بم).

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران - ۲۵-۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ - ارگ بم - کرمان / به کوشش باقر آیت‌الله زاده شیرازی - تهران: رسانه پرداز : سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۴ - ج.: مصور، نقشه.

ISBN: 964-96243-5-X: (دوره ۱)

ISBN: 964-96243-2-5: (ج. ۲)

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. معماری -- ایران -- تاریخ -- کنگره‌ها. ۲. شهرسازی -- ایران -- تاریخ -- کنگره‌ها. ۳. معماری ایرانی -- کنگره‌ها. الف. آیت‌الله زاده شیرازی، باقر، ۱۳۱۵ - گردآورنده. ب. سازمان میراث فرهنگی و گردشگری. ج. عنوان.

۷۲۰/۹۵۵

NA ۱۴۸۰ / ۸۵

۱۳۸۴

م ۸۴-۴۰۷۳۸

کتابخانه ملی ایران



پایگاه پژوهشی ارگ بم

مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (جلد دوم)

به کوشش: دکتر باقر آیت‌الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

زیر نظر: هیئت علمی کنگره

ناشر: رسانه پرداز

امور اجرایی: پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی بم

حروفچینی و صفحه‌آرایی: خسرو نوروززاده چگینی / مریم حاجی‌حسنی

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نوربخش

طرح روی جلد: نوشین آخوندی

مسئول فنی: سیروس ایمانی‌نامور

نشانی: تهران - خیابان بهارستان - چهارراه سرچشمه - خیابان امیرکبیر - کوچه جابیدی - شماره ۱۲

دبیرخانه کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: تلفن: ۲۲۵۰۲۰۲۷، فاکس: ۲۲۵۰۲۲۵۲

کلیه حقوق برای سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، محفوظ است.

شابک: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۲-۵

شابک دوره‌ای: ۹۶۴-۹۶۲۴۳-۵-X

مسئولیت علمی محتوای مقالات به عهده نویسندگان می‌باشد.



پیشگفتار

تأکید بیانیۀ نهایی فروردین ماه ۱۳۷۸ دومین کنگرۀ تاریخ معماری و شهرسازی ایران در برگزاری سومین کنگره، آن نیز در شهر تاریخی بم دبیرخانه بر آن شد که سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی را در فروردین ماه ۱۳۸۳ برگزار کند. ولی رخداد غیر متوقعۀ زمین لرزۀ ۶/۳ ریشتری در بامداد پنجم دی ماه ۱۳۸۲ در بم و به بار آوردن ضایعات بسیار سنگین انسانی و مالی، تحقق یک چنین اقدامی در آن شرایط اسفبار را غیر ممکن کرد.

زمین لرزۀ هولناک بم بیش از ۴۳ هزار قربانی و به همین میزان نیز مجروح بر جای گذارد. دو سوم بناهای برپای بم و حومه آن فرو ریخت و ارگ تاریخی و پُر آوازه آن نیز چهره‌ای متفاوت و کاملاً ویرانه به خود گرفت.

پس از حدوث زلزله دیماه ۱۳۸۲ بسیجی بی‌سابقه برای ثبت ابعاد گوناگون این رخداد طبیعی و تاریخی غیر منتظره و رویارویی برنامه ریزی شده با مسائل پس از زلزله بم در سطح ملی شکل گرفت که توجه و مساعدت‌های مطلوب بین‌المللی را نیز به خود جلب کرد.

حرکت فعال ستاد راهبری و سیاست‌گذاری بازسازی و پایگاه پژوهشی اجرائی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم در راستای تصمیم جدی دولت بر احیای ارزشهای به خطر افتاده منطقه امید فراوان آفرید.

کارگاه بین‌المللی نجات بخشی میراث فرهنگی بم مقارن با روز جهانی میراث فرهنگی و با شرکت ۹۰ کارشناس و مسئولین میراث فرهنگی و بین‌المللی در روزهای ۲۹ فروردین لغایت یکم اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ در بم برگزار گردید. و بیانیه نهایی آن راه کارها و خطوط اصلی سیاست کار حفاظت و مرمت میراث فرهنگی منطقه را تعیین کرد، و موجبات ثبت بم را به عنوان میراث فرهنگی در خطر در فهرست میراث فرهنگی جهانی فراهم آورد. این نشست پر شور و سازنده به تعبیری جای خالی سومین کنگره را جبران کرد، ولی به هر حال می‌بایست این انتظار چندین ساله نیز برآورده می‌شد. ابتدا تاریخ ۳ تا ۲۸ اسفندماه ۱۳۸۴ تعیین شد ولی با مطالعه شرایط، ترجیح داده شد که تاریخ برگزاری کنگره در اوضاع مساعدتری شکل گیرد. برای همین

منظور روزهای ۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵ که مقارن با میلاد مبارک رسول اکرم (ص) و روز جهانی میراث فرهنگی است، اختیار گردید.

پیشرفت‌های بسیار امید بخش فعالیت‌های پایگاه پژوهشی و اجرایی بم، به سوازاات دیگر فعالیت‌های بازسازی شهر بم در ساماندهی به محیط ارگ همراه با کارهای پژوهشی و حفاظتی، چهره کاملاً متفاوتی به ارگ در قیاس با روزهای پس از زمین لرزه داده است، سازمان را بر آن داشت تا نه تنها با برگزاری سومین کنگره، جریان سازنده پدید آمده را پویایی بیشتری دهد، بلکه آنچه که در زمینه تحقیقات و کارهای اجرایی در بم پس از زلزله رخ داده است بتواند بخشی از تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان را به طور زنده و ملموس در معرض داوری و نقد قرار دهد.

علی رغم اتفاقات ناخوaste و تغییرات بسیاری که موجب به تأخیر افتادن برگزاری سومین کنگره گردید و می‌توانست اجرای این امر را در بم ناممکن سازد این امید در ما زنده است که این بار نیز همایش ملی زنده‌تر و پرنمرتری را در ارتباط با تاریخ معماری و شهرسازی کشورمان در شرایطی متفاوت و با همت اساتید و پژوهشگران، نهادها و مراکز تحقیقاتی فرهنگی و اجرایی برگزار نماییم.

به همین منظور تصمیم بر چاپ مجموعه مقالات واصله گرفته شد. اکثر مقالاتی که طی این مجموعه مجلدات حضور علاقمندان ارائه می‌شود بیش از دو سال است که در انتظار عرضه در سومین کنگره و چاپ و انتشار است.

در جدولی که ذیل ارائه می‌گردد امکان مقایسه آماری دو کنگره پیشین با کنگره سوم وجود دارد. به دلایلی چند آمار کنگره سوم از نقطه نظر کمیت نسبت به کنگره دوم کاستی نشان می‌دهد.

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، دو کنگره پیشین و پیش پینی کنگره سوم

کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران	تاریخ و روز برگزاری	محل برگزاری	شرکت کنندگان	خلاصه مقاله	اسل مقاله	مقالات چاپ شده	تعداد مجلدات چاپ شده	تعداد صفحات چاپ شده	ردیف
کنگره اول	۱۲۵۷ هجری شمسی	شهر بم	۲۵۱ نفر مدعو ۳۰۰ نفر دانشجو جمع ۵۵۱ نفر	۳۵۰	۲۵۰	۱۹۶	۵	۳۶۵۶	۱۱
کنگره دوم	۲۵ تا ۲۹ فروردین ماه ۱۳۷۸	شهر بم	۳۰۰ نفر مدعو ۱۷۰۰ نفر دانشجو جمع ۲۰۰۰ نفر	۷۰۰	۲۹۶	۱۳۷	۵	۳۶۱۱	۸
پیش‌نمی برای کنگره سوم	۲۵ تا ۳۰ فروردین ماه ۱۳۸۵	شهر بم	۲۵۰ نفر مدعو ۳۵۰ نفر دانشجو جمع ۶۰۰ نفر	۵۰۰	۲۲۰	۱۳۰	۵	۳۶۰۰	۱۰
از مجموع سه کنگره	۱۶ روز کاری	شهر بم	جمعاً ۳۱۵۰ نفر	۱۵۵۰	۸۶۶	۵۶۳	۱۵	۱۰۸۶۷	۲۹

هر چند امیدواریم از نقطه نظر کیفیت این کاستی مشاهده نشود. علل این امر را می‌توان به شرح زیر توجه کرد:

- نامشخص ماندن زمان برگزاری کنگره به علت سوانح طبیعی و تغییر و تحولات فرهنگی سالهای اخیر.
- تمایل به برگزاری کنگره در بم و آماده نبودن شرایط مطلوب در آن زمان.

- محدود بودن امکانات پذیرایی در بم و هزینه‌های بالای آن.
- فراهم آمدن حضور در دیگر همایش‌های مشابه در سالهای اخیر برای محققینی که خوشبختانه فزونی گرفته است.

به هر حال آنچه به نظر در آینده ضروری می‌آید دست یازیدن به گونه‌ای جمع‌بندی و تحلیلی است از فرآورده‌های این سه کنگره و شاید هم همایش‌های مشابه و تدوین برنامه‌ای برای تشویق تولید ادبیات تاریخ معماری و شهرسازی به شکلی هدفمند باشد، این امر با توجه به کثرت یافتن دوره‌های دکترای دانشگاهی در سرتاسر کشور و در رشته‌های مرتبط امری نه تنها ممکن بلکه حیاتی است.

محورهای عمده سومین کنگره به سان دو کنگره قبل عبارتند از:

- روند شکل‌گیری فضاهای معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ
- زبان و بیان معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ
- سبک‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- محیط، معماری و شهرسازی ایران
- معماران، شهرسازان و جامعه ایران
- معماری و شهرسازی معاصر ایران
- سایر محورهای مرتبط

کنگره سوم نظر محققین و شرکت کنندگان را جهت طرح مباحث زیر مجموعه در زمینه‌های زیر که طبعاً می‌تواند در قالب محورهای فوق الذکر و مرتبط قرار گیرد جلب نمود:

- روش شناسی تاریخ نگاری معماری و شهرسازی ایران و پیشینه آن
- مبانی نظری معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- الگوهای استقرار: اسکان موقت، کوچ، روستاشینی، شهرنشینی و ...
- مبانی و جلوه‌های توسعه پایدار در شهرهای تاریخی ایران
- آرمان‌گرایی در تاریخ معماری و شهرسازی
- انسان و طبیعت ایران، انسان در فضای معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و فرهنگ آموزش معماری و شهرسازی ایران
- خصیصه‌های بارز (سبکها، مکاتب، سنت‌ها و ...) در نقاط عطف تحول تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- ادبیات و هنر در معماری و شهرسازی ایران
- منظر، باغ و فضای باز، در بستر معماری و شهرسازی ایران
- سیر تحول سازه و ساختار در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- جلوه‌های رنگ، نور، بافت و الگوها در فضاهای معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه صنعت و فن‌آوری در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- مدیریت شهری در گذشته و حال
- عناصر معماری و شهرسازی ایران
- تأسیسات و تجهیزات معماری و شهرسازی ایران در گذشته و حال
- شبکه ارتباطات بین شهری و تأسیسات مرتبط با آن

- تأثیر و تأثرهای معماری و شهرسازی ایران و جهان در سیر تاریخ
- وازگان معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه نقد در معماری و شهرسازی ایران
- جایگاه معماران، شهرسازان و بانیان در تاریخ معماری و شهرسازی ایران
- الگوهای شکل‌گیری شهرهای معاصر ایران در ارتباط با الگوهای گذشته
- سیر تحول فضای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و تأثیرگذاری آن بر معماری و شهرسازی ایران
- سوانح طبیعی و حوادث تاریخی و تأثیرگذاری آن در معماری و شهرسازی ایران
- منابع تاریخی (کتیبه‌ها، متون، اسناد و ...) معماری و شهرسازی ایران
- نقش تاریخی و عملکرد شهر در ایران (مدیریتی، دفاعی، خدماتی، مذهبی و ...)
- نظام خانوادگی، عشیره‌ای و قبیله‌ای و انعکاس آن در ساختار معماری و شهرسازی ایران
- نظام ارضی، زراعی، آبیاری و تأثیر آن بر معماری و شهرسازی ایران
- معماری صنعتی ایران (آسیابها، عصارخانه‌ها، کوره‌ها، دباغیها، کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و ...)
- معماری آبی (بند، پل، سد، شادروان، قنات، آب‌رسانی و ...)
- سلسله مراتب در معماری و شهرسازی ایران
- گونه‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- نظام سرمایه‌گذاری در معماری و شهرسازی ایران
- رابطه شهر و روستا
- رابطه معماری، شهرسازی با جغرافیا و اقلیم در ایران
- زیباشناختی در معماری و شهرسازی ایران
- ...

اسامی اعضاء هیئت علمی

دکتر مسعود آذرنوش	دکتر هابده لاله
مهندس سیدمحمد بهشتی	دکتر صادق ملک شه میرزادی
مهندس کامبیز حاج فاسمی	اسکندر مختاری طالقانی
دکتر مهرداد حجازی	دکتر اصغر محمدرادی
دکتر سید محسن حبیبی	مهندس سید مهدی مجابی
دکتر مهدی حجت	دکتر علی اصغر میرفتاح
مهندس حسین رایثی مقدم	ناصر نوروززاده چگینی
دکتر اکبر زرگر	مهندس کامبیز نوایی
دکتر محمدرحیم صراف	دکتر هادی ندیمی
دکتر حسین طیار	میرعابدین کابلی
دکتر شهریار عدل	فاطمه کریمی
دکتر علی غفاری	دکتر حمید ندیمی
مهندس مهرداد قیومی بیدهندی	اسکندر مختاری طالقانی (مدیر اجرایی کنگره و
دکتر اصغر کریمی	مدیر پروژه نجات بخشی میراث فرهنگی یم)
دکتر یوسف کیانی	باقر آیت الله زاده شیرازی (دبیر کنگره)

فهرست مقالات جلد دوم

سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران

صفحه	نویسنده	عنوان	
۲۶	دکتر سید محسن حبیبی	شرح جریانهای فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر با تأکید بر دوره زمانی ۱۳۵۷-۱۳۸۳	۹
۲۷	دکتر حسین طیاری	مقدمه‌ای بر طرح جامع ارگ بم	۳۵
۲۸	محمد علی مخلصی	پژوهشی اجمالی بر منار نگار جیردسیر	۵۸
۲۹	مهندس شریف مطوف	چالش‌های نظری در بازسازی خرمشهر: تبلیور عینی دیدگاههای شهرسازی معاصر ایران	۶۷
۳۰	رجبعلی لباف خانیکی	تأملی در نام‌رابط شرف	۸۶
۳۱	کاظم عرب	خانه‌های قاجاری قم	۹۹
۳۲	حسن راهساز	نگرشی بر معماری آبی رودخانه کُردخل و تصرف‌های صورت گرفته در بند امیر، بند فیض آباد و بند تیلکان	۱۲۳
۳۳	دکتر محمد علی کی‌نژاد، مهندس محمد رضا شیرازی	تحلیل کالبدی خانه‌های قدیمی تبریز	۱۶۲
۳۴	علی سجادی	عنصر خشت در دژ شاپورخواست (قلعه فلک‌الافلاک)	۱۹۷
۳۵	مهندس شیمابرادران مهاجری	فضای شهری و عصر ارتباطات در رویکردی به تفزل و تکنولوژی	۲۲۹
۳۶	مهندس ناریس سهرابی ملایوسف	بررسی نقش و عملکرد قنوت در گذشته و حال وارانه راهکارهایی جهت حفظ و نگهداری آنها	۲۳۹

۲۶۹	سهیلا غرابی	نقش معماران در دوران اسلامی	۳۷
۲۸۴	مهندس کورش محمدخانی	آشکار سازی سازه های معماری مدفون بدون حفاری، مطالعه موردی: بررسی مغناطیس ستجی در قسمتی از برزن جنوبی تخت جمشید	۳۸
۲۹۵	احمد علی اسدی	بنای موسوم به دروازه شهر استخر، معرفی و تحلیل کارکرد	۳۹
۳۲۱	نیلو فر محوی	ساباط در سرمایش فضای شهری در اقلیم گرم و خشک	۴۰
۳۴۱	غلامحسین قلامی، مهندس پاک نژاد، صامت اجرایی، مهدی کرامتفر	شناخت ویژگی های ساختاری گوردخمه های متناسب به دوره ماد در محدوده کنونی ایران	۴۱
۴۰۳	مریم ماهوش	چگونگی پیدایی باوردینی در اثر معماری	۴۲
۴۲۷	محمد رضایی	دژ های باستانی کومش، حلقه اتصال اساطیر و تاریخ ایران	۴۳
۴۸۵	مهندس زهرانام آور، مهندس روح الله مجتهدزاده	بستر های تاریخی شکل گیری شهر اهواز	۴۴
۵۲۲	مهندس هادی جهان آبادیان	خانه میراز مجموعه خانه های اعیانی ارگ بم	۴۵
۵۵۳	محمد رضا ریاضی، فرزانه پوراسدی	فهرست اعلام	—
۵۷۳-۵۹۲	—	فهرست مقالات رسیده به دبیر خانه کنگره به ترتیب وصول	